

IV. RECENZJE

PRZEMYSŁAW PIĄTEK

Instytut Pamięci Narodowej, Oddziałowe Biuro Badań Historycznych w Katowicach, Polska
Institute of National Remembrance, Branch Office of Historical Research in Katowice, Poland

e-mail: przemyslaw.piatek@ipn.gov.pl
<https://orcid.org/0000-0002-0936-8018>

Tomasz Szczygieł, *Prace nad kodyfikacją prawa karnego materialnego Polski Ludowej (1947–1969)*, Katowice 2025

Prawo karne materialne i procesowe Polski Ludowej od początku lat 90. XX wieku jest przedmiotem zainteresowań badawczych przede wszystkim historyków prawa. Do nich zalicza się Autor recenzowanej pracy, związany z jednym z dwóch dominujących na tej płaszczyźnie naukowej ośrodków uniwersyteckich – ośrodkiem w Katowicach (drugim jest Białystok). Z Wydziałami Prawa tamtejszych uniwersytetów jest też związany luminarz i prekursor badań w tym zakresie – profesor Adam Lityński. Prawo karne materialne Polski Ludowej jest współcześnie również przedmiotem zainteresowań prawników dogmatyków. Wypada wspomnieć tu choćby o projektach naukowych realizowanych na Uniwersytecie Warszawskim¹ oraz działalności Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego pod kierownictwem profesor Alicji Grześkowiak². Z kolei ówczesne stosowanie prawa karnego materialnego bywa także przedmiotem prac *stricte* kryminologicznych. W tym zakresie można wymienić m.in. dr. hab. Karola Siemaszkę – profesora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy³. Warto dodać, że aspektem represyjnym (w ujęciu pejoraty-

¹ Michał Pietrzak, red., *Prawo okresu stalinowskiego. Wybrane zagadnienia (Studia Iuridica 22 (1992))*; Genowefa Rejman, red., *Prawo karne w okresie stalinizmu (Studia Iuridica 27 (1995))*; Genowefa Rejman, red., *Prawo karne w okresie stalinizmu (Studia Iuridica 35 (1999))*.

² Alicja Grześkowiak, red., *Prawo karne stanu wojennego* (Wydawnictwo KUL, 2005); Alicja Grześkowiak, red., *Komunistyczne prawo karne Polski Ludowej* (Wydawnictwo KUL, 2007).

³ Karol Siemaszko, *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych na tzw. Ziemiach Odzyskanych w świetle orzecznictwa sądów okręgowych w Zielonej Górze i Głogowie z siedzibą w Nowej Soli w latach 1945–1950* (Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2022).

wnym⁴) prawa karnego zajmują się m.in. historycy i prawnicy prowadzący działalność badawczą w ramach Instytutu Pamięci Narodowej⁵. Nie budzi jednak wątpliwości to, że zarówno komunistyczne prawo karne, jak i jego aplikacja w życiu społecznym naszego kraju to problematyka wciąż nie do końca rozpoznana i wymagająca dalszej aktywności badawczej. Recenzowana monografia w postaci książki wydanej przez Uniwersytet Śląski, stanowiąca efekt kilkuletnich (2017–2021) prac badawczych Autora dotyczących materialnego prawa karnego Polski Ludowej⁶, w znacznym stopniu zaspokaja te potrzeby. Uwzględniona w niej data końcowa wiąże się z uchwaleniem i wejściem w życie z dniem 1 stycznia 1970 r. – stanowiącego z pewnością finalizację opisywanych działań kodyfikacyjnych Polski Ludowej – kodeksu karnego znanego powszechnie jako „kodeks Andrejewa”⁷. Opisywane w książce prace kodyfikacyjne były wcześniej przedmiotem zainteresowań badawczych także wymienionych przez Autora historyków prawa (m.in. Adama Lityńskiego, Anny Stawarskiej-Rippel, Piotra Fiedorczyka, Andrzeja Ostapy, Diany Maksimiuk, Dawida Zdrójkowskiego; s. 22–27) oraz karnistów i kryminologów (m.in. Leona Tyszkiewicza i Janusza Kochanowskiego; s. 26). Jednak, co słusznie podniesiono w recenzowanej pracy, nie było dotychczas opracowania monograficznego, które w syntetyczny sposób odnosiłoby się do tych zagadnień.

Monografia jest podzielona na cztery części i obejmuje prezentowane zagadnienia przede wszystkim w porządku chronologicznym. W części I (*Wprowadzenie do problematyki kodyfikacji prawa karnego Polski Ludowej*) omówiono trzy problemy. Rozdział 1 to skrócony, niemniej wyczerpujący wykład dotyczący pojmowania w pierwszej dekadzie Polski Ludowej zagadnień prawa, przestępstwa, kary, państwa i praworządności. Omówiono w nim również wpływ sposobu traktowania tych zagadnień przez władze i niektórych prawników na opisywany w monografii proces działań legislacyjnych dotyczących prawa karnego. W rozdziale tym wyróżniono także „trzy nurty” badanej kodyfikacji.

Problematyka rozdziału 2 dotyczy aktywności prawotwórczej państwa ludowego w latach 1944–1947. Wykład na temat prawa karnego początków Polski Ludowej Autor uzupełnia prezentacją pochodzących z tamtego okresu rozwiązań normatywnych

⁴ Zastrzeżenie to jest konieczne, gdyż prawo karne z założenia ma charakter swoiście represyjny z punktu widzenia osoby, wobec której jest stosowane.

⁵ Prace te są prowadzone m.in. w ramach centralnych projektów badawczych IPN: „Struktury i metody działania aparatu represji w Polsce 1944–1989/90” oraz „Podziemie niepodległościowe 1944–1956 i ofiary represji zamordowane za działalność na rzecz niepodległego państwa polskiego”, dostęp: 12 grudnia 2025, <https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/nauka/badania-naukowe/24330,Centralne-Projekty-Badawcze-IPN.html>.

⁶ Autor wcześniej zajmował się także problematyką karnoprosesową: Tomasz Szczygieł, *Woj-skowe postępowanie karne w II Rzeczypospolitej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017).

⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz.U. nr 13 poz. 94.

stanowiących „dekretowe uzupełnienie” kodeksu karnego z 1932 r.⁸, a jednocześnie rdzeń prawnych instrumentów składających się na antyspołeczne represje prawno-karne. Nieco zamieszania wprowadza umieszczenie w tym rozdziale fragmentu dotyczącego roli, jaką odgrywała wykładnia prawa karnego, ale wynika to tylko z faktu, że w tytule podrozdziału Autor wskazał lata 1944–1969, a więc przedział czasowy szerszy niż określony w tytule rozdziału (s. 96 i 67). Uczciwie trzeba jednak przyznać, że zasadne są wnioski Autora co do charakteru wykładni, zwłaszcza w pierwszej dekadzie Polski Ludowej, będącej jednym z narzędzi instrumentalnego stosowania prawa. Należy również zgodzić się z tym, że często prawotwórczy charakter wykładni, wynikający m.in. z faktu wykorzystywania jej dynamicznych metod, działał hamująco na przebieg procesu kodyfikacji prawa (s. 102). Za kontrowersyjne należy natomiast uznać twierdzenie sformułowane przy okazji sygnalizowania poglądów przedstawicieli nauki prawa karnego, jakoby Władysław Wolter nie uchodził za zwolennika wykładni teleologicznej na gruncie prawa karnego (s. 100). Trzy strony dalej od miejsca wskazanego w powołanym w recenzowanej pracy podręczniku z 1947 r. (s. 100, przyp. 158) Wolter stwierdził, iż ustalenie w ramach wykładni sensu przepisu jest także czynnością teleologiczną. Przy czym, jego zdaniem, „wydobycie sensu [przepisu – P.P.] nie może się odbyć z pogwałceniem logiczno-systematycznych prawideł, które stanowią nieprzekraczalne granice wykładni”⁹. Istotne jest to, iż krakowski luminarz stwierdził dalej, że owo wydobywanie sensu przepisu to nie tylko „operowanie logicznymi pojęciami”, ale także „odślanianie celu” przepisu¹⁰. I w tym zakresie niezbędne miało być właśnie wyjście poza ramy „logicznego procesu”. Dalsze wyjaśnienie przykładów potrzeby stosowania w taki sposób wykładni teleologicznej Wolter podsumował jasną sygnalizacją znaczenia normotwórczego „wykładni prawno-społecznej”, odwołując się do „autorytetów” – Henryka Świątkowskiego i Antoniego Peretiatkowicza¹¹. Na marginesie warto dodać, że z czasem poglądy Woltera na znaczenie wykładni celowościowej zostały doprecyzowane. W wydawanym kilkakrotnie skrypcie akademickim (którego współautorem był Kazimierz Buchała) Wolter rozbudował znacznie fragmenty dotyczące wykładni prawa

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny, Dz.U. nr 60, poz. 571 ze zm.

⁹ Władysław Wolter, *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu karnego z 1932 r., Kodeksu karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz dekretów od 1944 do 1946 r.* (Gebethner i Wolff, 1947), 24.

¹⁰ Wolter, *Prawo karne*, 25.

¹¹ Wolter, *Prawo karne*, 26. Zob. też: Henryk Świątkowski, „Wykładnia prawno-społeczna (uwagi na tle okólnika w sprawie reformy rolnej)”, *Demokratyczny Przegląd Prawniczy* 1 (1945): 20–21; Antoni Peretiatkowicz, „Zagadnienia społeczne wykładni ustaw”, *Demokratyczny Przegląd Prawniczy* 1 (1946): 8–12; Anna Stawarska-Rippel, *Prawo sądowe Polski Ludowej 1944–1950 a prawo Drugiej Rzeczypospolitej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006), 26–30.

karnego, a opisując dyrektywy preferencji, jednoznacznie wskazał na pierwszeństwo wykładni celowościowej przed wynikami wykładni językowej¹².

Kolejne trzy części recenzowanej pracy zasadniczo odnoszą się do trzech odrębnych projektów kodeksu karnego, słusznie i zgodnie z obowiązującą w nauce nomenklaturą określanych – z uwzględnieniem nazwisk ich głównych sprawozdawców lub osób odpowiedzialnych za ich treść – jako projekt Lernella (Leszka), projekt Sawickiego (Jerzego) i projekt Andrejewa (Igora). Jak wiadomo, ten ostatni znalazł swój finał w postaci ustawy uchwalonej i obowiązującej do czasów postkomunistycznych – kodeksu karnego z 1969 r. Rozmiary tych części są uzależnione od znaczenia opisywanej problematyki dla realizacji celów pracy oraz dostępnych materiałów źródłowych. Ich konstrukcja jest podobna. Składają się na nie rozdziały, w których zaprezentowano różne kategorie zagadnień. Są to kwestie bezpośrednio związane z procesem legislacyjnym, w tym dokumenty obrazujące mniej lub bardziej formalne założenia planowanych działań kodyfikacyjnych, np. „Program [Ministra Sprawiedliwości – P.P.] Henryka Świątkowskiego” oraz „Referat o stanie nauki prawa karnego” autorstwa Stanisława Rozmaryna – w przypadku projektu Lernella (s. 117 i n.), „Referat Woltera” – w przypadku projektu Sawickiego (s. 292 i n.) czy „Założenia społeczno-polityczne do projektu kodeksu karnego” Komisji Wymiaru Sprawiedliwości KC PZPR dotyczące projektu Andrejewa (s. 459 i n.). W pracy zaprezentowano podmioty opracowujące projekty aktów normatywnych lub ich fragmenty, m.in. Komisje: Kodyfikacyjną Prawa Karnego 1947–1950 (s. 115 i n.), Konsultacyjno-Naukową i Kodyfikacyjną (s. 188 i n.), Zespół Prawa Karnego Komisji Kodyfikacyjnej z 1956 r. (s. 289 i n.), Zespół Prawa Karnego Materialnego z 1965 r. (s. 525 i n.) oraz ich aktywność odzwierciedlającą przebieg czynności legislacyjnych (posiedzenia, przebieg dyskusji, ankiety, referaty). W poszczególnych częściach opisano też efekty prowadzonych prac w postaci całościowych projektów (np. projekt Sawickiego) lub ich fragmentów, choćby dotyczących poszczególnych kategorii czynów zabronionych (np. prace w ramach projektu Lernella). Zgodnie z przyjętą w monografii koncepcją opisu chronologicznego wydarzeń w poszczególnych częściach znalazły się rozdziały lub podrozdziały, w tytułach których zamieszczono zwrot „kawałkowana kodyfikacja” (s. 103 i n., 150 i n., 341 i n., 379 i n.). Obejmują one opis efektów działalności prawotwórczej państwa komunistycznego w postaci aktów normatywnych wydawanych niezależnie od prowadzonych działań legislacyjnych, których celem było wykreowanie „całościowego” kodeksu karnego. Autor przekonująco wyjaśnił powody uwzględnienia tych w istocie pozakodeksowych twórców w monografii dotyczącej „kodyfikacji”, w szczególności cel i charakter tych normatywów, a także ich wpływ na zakres i efekty zasadniczej aktywności kodyfikacyjnej.

¹² Władysław Wolter i Karol Buchała, *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część 1. Część ogólna* (Uniwersytet Jagielloński, 1979), 42.

W poszczególnych częściach zamieszczono też rozdziały i podrozdziały dotyczące pozostałych czynników wpływających na proces tworzenia projektów i ostatecznie kodeksu karnego z 1969 r. Autor uwzględnił tu zagadnienia dotyczące stosowania prawa, w tym problemu wykładni przepisów prawa karnego materialnego w latach 1947–1969 (s. 96 i n.), zwłaszcza rolę wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej (s. 157 i n.). Na szczególną uwagę zasługuje rozdział 3 części III zatytułowany „Dyskusja nad projektem Sawickiego” (s. 383–447). Przewidywalny i poniekąd zrozumiały był niekorzystny dla tego projektu ideologiczny finał tytułowej „dyskusji”, jakim była decyzja władz partyjnych o zaniechaniu prac legislacyjnych, spowodowana szeregiem nakładających się na siebie przyczyn jurydycznych i politycznych. Jednak wartością samą w sobie są przede wszystkim usystematyzowane w monografii informacje na temat przyczyn, przebiegu i treści ocen formułowanych wobec tego projektu na płaszczyźnie publicystycznej, naukowej i rządowo-decyzyjnej, co było wyjątkowe przy uwzględnieniu dominującej niejawności prac kodyfikacyjnych tamtego okresu. Mając na uwadze kontekst czasowy i ówczesne uwarunkowania tej „dyskusji”, warto zastanowić się nad okolicznościami, w jakich współcześnie odbywają się konsultacje społeczne i środowiskowo-zawodowe dotyczące tworzonego prawa, w tym nowelizacji obowiązujących kodeksów¹³.

Najobszerniejsza część IV pracy odnosi się do prac legislacyjnych dotyczących kodeksu karnego z 1969 r. W pierwszym jej rozdziale omówiono zagadnienia wspomnianych już „Założeń społeczno-politycznych projektu kodeksu karnego” (s. 451–524), stanowiących wytyczne polityczne dla zasadniczych prac kodyfikacyjnych. Kolejne rozdziały dotyczą przebiegu i efektów prac nad częścią ogólną (s. 525–633) i szczególną kodeksu (s. 635–712), prac legislacyjnych na poziomie rządu, partii, w Sejmie (s. 713–773) oraz uchwalenia ustawy, a także referatu podsumowującego prace kodyfikacyjne autorstwa Franciszka Wróblewskiego (s. 775–785).

W ramach prowadzonych badań Autor skorzystał z obszernego materiału źródłowego z zasobów Archiwum Akt Nowych, Instytutu Pamięci Narodowej, Centralnego Archiwum Wojskowego oraz Sejmu. Podobnie jak we wcześniejszych jego publikacjach imponujący jest wykaz pozycji bibliograficznych wykorzystanych w pracy nad monografią, zwłaszcza literatury naukowej (s. 833–882).

¹³ Występujący na szeroką skalę brak konsultacji społecznych sygnalizowała m.in. Fundacja Batory, dostęp: 12 grudnia 2025, https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2023/10/Polski.BezLad.Legislacyjny_XV.Raport.OFL_.pdf. Szerzej na temat aktualnych regulacji dotyczących m.in. kwestii konsultacji na etapie prac sejmowych: Piotr Chybalski et al., „Implementacja tzw. kamienia milowego w noweli do Regulaminu Sejmu RP z dnia 26 lipca 1924 r.”, *Przegląd Sejmowy* 1(186) (2025): 53–87, <https://doi.org/10.31268/PS.2025.280>. O problemach związanych z rolą i przebiegiem konsultacji w trakcie procesu legislacyjnego zob. teksty zamieszczone w bibliografii do tego opracowania.

Praca, na co zwraca uwagę Autor, ma charakter historycznoprawny (s. 42). Jednak niezależnie od rzetelnego opisu „faktografii legislacyjnej”, w pewnym zakresie Autor skorzystał dodatkowo z innej metody badawczej, nieswoistej dla tej dyscypliny naukowej, z jakiej korzystał już w swej wcześniejszej działalności naukowej – dogmatyki prawa¹⁴. Odzwierciedla to niewątpliwie odczuwaną przez niego potrzebę interdyscyplinarności w zakresie prowadzonych badań, która – jak uważa również piszący niniejszą recenzję – jest niezbędna w przypadku opracowywania zagadnień związanych z historią współczesnego prawa karnego¹⁵ czy niezbyt odległej obecnym czasom polityki kryminalnej Polski Ludowej¹⁶. Odnosnie do metody dogmatycznej Autor doprecyzował, iż skorzystał z niej w celu interpretacji i systematyzacji norm obowiązujących w czasie, do którego odnosi się praca, i ukazania procesu ewentualnego kształtowania się nowych pojęć oraz postulatów *de lege ferenda* w prawie karnym (s. 42). Warto dodać, że w razie prezentacji zmian w stanie prawnym, zwłaszcza dotyczących brzmienia poszczególnych przepisów, bez zastosowania analizy dogmatycznej w zasadzie nie można wyobrazić sobie rzetelnego opisu ich przebiegu, treści czy uwarunkowań. A właśnie te zagadnienia są przedmiotem znacznych fragmentów pracy Tomasza Szczygła. Dla porządku należy także stwierdzić, że wymieniona przez Autora metoda teoretyczno-prawna została wykorzystana w pracy nie tylko do przedstawienia dyskusji doktrynalnej, ale także do omówienia roli wykładni prawa w systemie prawa Polski Ludowej.

Autor sformułował w pracy cztery grupy celów badawczych. Pierwsza grupa dotyczyła kompleksowego i syntetycznego ujęcia dotychczas jedynie wrywkowo opracowanej problematyki kodyfikacji prawa karnego w Polsce Ludowej. Cele te osiągnięto poprzez wielopłaszczyznową prezentację odtworzonego przebiegu procesów legislacyjnych składających się na opisywaną kodyfikację prawa oraz będących jej efektem zmian w prawie karnym. W monografii omówiono zwłaszcza okoliczności, w jakich inicjowano poszczególne „fale” działań kodyfikacyjnych, oraz czynniki wpływające na przebieg tych działań. Uwypuklone zostały czynniki hamujące przebieg prac – zmiany polityczne w kraju oraz upolitycznienie działań legislacyjnych (aktywność organów partyjnych i powiązanych z nimi gremiów

¹⁴ Tomasz Szczygieł, *Wojskowe postępowanie karne*; recenzja tej książki: Adam Lityński, „Rozważania wokół książki Tomasza Szczygła *Wojskowe postępowanie karne w II Rzeczypospolitej (1918–1939)*”, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 70, z. 2 (2018): 414, <https://doi.org/10.14746/cph.2018.2.17>.

¹⁵ O znaczeniu interdyscyplinarności w zakresie badań dotyczących m.in. stosowania represyjnego prawa karnego okresu Polski Ludowej: Przemysław Piątek, „O potrzebie badań interdyscyplinarnych dotyczących metod działania aparatu represji na przykładzie stosowania instytucji prawnokarnych proweniencji sowieckiej w okresie Polski »ludowej«”, *Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989* 23 (2025): 160–192, <https://doi.org/10.48261/ARPL252306>.

¹⁶ O granicach, a w zasadzie ich braku, między historią prawa a dogmatyką prawa: Jakub Maźniarz, „Czy historia prawa jest nauką historyczną czy prawną?”, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 67, z. 1 (2015): 324–327, <https://doi.org/10.14746/cph.2015.68.1.17>.

uczestniczących w tych pracach). Do grupy tej należą też okoliczności będące jednocześnie przyczynami i konsekwencjami tego stanu rzeczy – przejawy działalności prawotwórczej państwa na płaszczyźnie pozakodeksowej (kawałkowana kodyfikacja). Jasnym przykładem wpływów politycznych było partyjne sterowanie losami projektu Sawickiego. Warto tu najpierw wskazać na zgodę partii wyrażoną na obszerną dyskusję publiczną dotyczącą tego projektu. Następnie przebieg tej dyskusji i wynikającą z niej krytykę wykorzystano jako podstawę politycznej decyzji o rezygnacji z tego projektu.

Realizacja pozostałych celów pracy jest związana z prezentacją zmian dotyczących rozwiązań prawnych okresu międzywojennego dokonywanych za pomocą nowych regulacji karnych Polski Ludowej, wpływu judykatury tego okresu na treść prawa oraz jakże istotny problem dotyczący roli kryminologii w okresie stalinizmu. Kodeks karny z 1932 r., jak wynika z całej pracy, mimo niekiedy skrajnej i zideologizowanej krytyki, nigdy nie zniknął z pola widzenia legislatorów prawa karnego Polski Ludowej – zarówno prawników „starych” („międzywojennych”), przywiązanych do jego rozwiązań, jak i „młodych”. Zwłaszcza ci drudzy, lansując fasadowo komunistyczne poglądy na przestępczość i prawo karne, mieli jednocześnie świadomość niemożności całkowitej rezygnacji z ujętych w nim bardzo dobrych rozwiązań prawnych (s. 791). Odrębnym zagadnieniem było uwzględnione w monografii „urzędowe wyeliminowanie” kryminologii z kręgu nauk penalnych, które miało miejsce w połowie lat 50. Problem ten jest o tyle istotny, że także współcześnie w ramach prowadzonej polityki kryminalnej nierzadko osiągnięcia tej nauki bywają bagatelizowane lub kompletnie pomijane. Stwarza to ryzyko konsekwencji zbliżonych do tych, jakie w zakresie przeciwdziałania, a w szczególności zwalczania przestępczości, występowały w okresie, do którego odnosi się recenzowana praca – rozmiąkanie się celów kodyfikacyjnych z potrzebami społecznymi. Problem „odsunięcia” kryminologii wiąże się z osiągnięciem przez Autora kolejnego celu pracy – poszerzenia stanu wiedzy w zakresie dotychczasowych ustaleń historyczno-politologicznych dotyczących faktycznej sytuacji społeczno-politycznej Polski Ludowej. Opis mających miejsce lub co najwyżej planowanych zmian w prawie karnym pozwala czytelnikowi dostrzec, w jaki sposób decydenci oraz działający z ich upoważnienia projektanci regulacji prawnych swoiście kreowali sfery życia społecznego, w tym indywidualne zachowania uznawane przez władze za niebezpieczne. Polegało to na motywowanym ideologicznie przemieszczaniu na płaszczyźnie aksjologicznej niektórych prawnie chronionych dóbr oraz na wprowadzaniu, zwiększaniu lub zmniejszaniu kryminalizacji naruszania określonych wartości, nierzadko w sposób nie do końca zgodny z rzeczywistymi potrzebami społecznymi (np. państwo, mienie społeczne, wolność wyznania, bezpieczeństwo w ruchu drogowym, uspołecznione dziedziny przemysłu, handlu i usług).

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden wątek, który – z natury rzeczy – przewija się w całej pracy, a nie został uwypuklony w sformułowanych wnioskach. Chodzi tu o postawy i poglądy lansowane w trakcie prac legislacyjnych przez luminary prawa karnego – znanych naukowców i praktyków, zarówno tych z okresu międzywojennego (np. Stanisław Śliwiński, Władysław Wolter, Emil Stanisław Rappaport), jak i tych, których kariery zaczynały się lub rozwijały w okresie Polski Ludowej (np. Leszek Lernell, Gustaw Auscaler, Stanisław Pławski, Jerzy Sawicki, Igor Andrejew). Trwałość lub zmienność oraz treść poglądów wygłaszanych przez nich w różnych fazach prac kodyfikacyjnych uzupełnia obraz okoliczności, w jakich powstawały i upadały kolejne prezentowane przez Autora projekty.

Należy także wspomnieć o ujętym w pracy problemie wpływu na kształt opisywanych normatywów komunistycznej myśli ideologicznej o obumieraniu wraz z rozwojem społecznym państwa proletariackiego i przestępczości, a w konsekwencji – braku zapotrzebowania w przyszłości na prawo karne. Co ciekawe, elementy tego dogmatu przewijały się w dyskusji legislacyjnej nie tylko w końcu lat 40., w trakcie rozkwitu stalinizmu, czy też później – w związku z tzw. projektem Sawickiego (przełom lat 50. i 60.), ale pojawiły się także w jednym z głosów podsumowujących proces kodyfikacyjny po wejściu w życie kodeksu karnego z 1969 r. – w referacie z 11 lutego 1970 r. Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Przewodniczącego Zespołu Prawa Karnego Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej Franciszka Wróblewskiego (s. 783, 798).

Przekonująca jest odpowiedź Autora na pytanie o „socjalistyczny” charakter kodeksu karnego Polski Ludowej. Lektura recenzowanej monografii rozwiewa wszelkie wątpliwości co do braku komunistycznego nowatorstwa w ramach ówczesnych prac kodyfikacyjnych. W rzeczywistości ograniczono się wtedy do „usocjalistycznienia” kodeksu karnego z 1932 r., uwzględnienia powojennych regulacji pozakodeksowych i poglądów judykatury oraz zaspokojenia potrzeby dorównania innym państwom bloku socjalistycznego posiadającym już nowe kodeksy (s. 810).

Dostreżone w pracy nieliczne błędy edycyjne i językowe¹⁷ nie podważają jednak jej dużej wartości poznawczej nie tylko z punktu widzenia historii prawa. Praca zdaje się być kompleksowym źródłem informacji o proveniencji i procesie kształtowa-

¹⁷ Np. s. 24 – niedokładny przypis nr 19. Prawdłowo powinno być: „Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956, red. A. Rzepliński, W. Kulesza, Warszawa 2001”; s. 29 początek pierwszego akapitu – jest: „Ponadto w odniesieniu do Makarewicza, badania powinny być...”, a prawdopodobnie powinno być „Ponadto w odniesieniu do kodeksu Makarewicza...”; s. 31 drugi akapit jest „... k.k. z 1932 roku obowiązywał do 1 stycznia 1970 r. ...”, a powinno być „...do 31 grudnia 1969 r. ...”, gdyż od 1 stycznia 1970 r. obowiązywał już kodeks karny z 1969 r., co jednoznacznie wynika z art. 1 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. nr 13 poz. 95 ze zm.); s. 824 w 3. wierszu 2. kolumny „Tabeli 12. Podżeganie i pomocnictwo...” zapis brzmi wadliwie: „Kodeks karny z 1968 r.” (w nazwie tabeli użyto prawidłowego zwrotu „kodeks karny z 1969 r.”).

nia się „socjalistycznych” instytucji karnoprawnych, mających się całkiem dobrze współcześnie, np. elementu materialnego przestępstwa. Stąd może być ona przydatna we współczesnych pracach badawczych na płaszczyźnie dogmatyki prawa karnego.

BIBLIOGRAFIA

- Chybalski, Piotr, Ziemowit Cieślak, i Marzena Laskowska. „Implementacja tzw. kamienia milowego w noweli do Regulaminu Sejmu RP z dnia 26 lipca 1924 r.”. *Przegląd Sejmowy* 1(186) (2025): 53–87. <https://doi.org/10.31268/PS.2025.280>.
- Grześkowiak, Alicja, red. *Komunistyczne prawo karne Polski Ludowej*. Wydawnictwo KUL, 2007.
- Grześkowiak, Alicja, red. *Prawo karne stanu wojennego*. Wydawnictwo KUL, 2005.
- Kulesza, Witold, i Andrzej Rzepliński, red. *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*. IPN, 2001.
- Lityński, Adam. „Rozważania wokół książki Tomasza Szczygła *Wojskowe postępowanie karne w II Rzeczypospolitej (1918–1939)*”. *Czasopismo Prawno-Historyczne* 70, z. 2 (2018): 411–419. <https://doi.org/10.14746/cph.2018.2.17>.
- Maziarz, Jakub. „Czy historia prawa jest nauką historyczną czy prawną?”. *Czasopismo Prawno-Historyczne* 67, z. 1 (2015): 323–333. <https://doi.org/10.14746/cph.2015.68.1.17>.
- Peretiatkowicz, Antoni. „Zagadnienia społeczne wykładni ustaw”. *Demokratyczny Przegląd Prawniczy* 1 (1946): 8–12.
- Piątek, Przemysław. „O potrzebie badań interdyscyplinarnych dotyczących metod działania aparatu represji na przykładzie stosowania instytucji prawno-karnych proweniencji sowieckiej w okresie Polski »ludowej«”. *Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989* 23 (2025): 160–192. <https://doi.org/10.48261/ARPR252306>.
- Pietrzak, Michał, red. *Prawo okresu stalinowskiego. Wybrane zagadnienia (Studia Iuridica 22 (1992))*.
- Rejman, Genowefa, red. *Prawo karne w okresie stalinizmu (Studia Iuridica 27 (1995))*.
- Rejman, Genowefa, red. *Prawo karne w okresie stalinizmu (Studia Iuridica 35 (1999))*.
- Siemaszko, Karol. *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych na tzw. Ziemiach Odzyskanych w świetle orzecznictwa sądów okręgowych w Zielonej Górze i Głogowie z siedzibą w Nowej Soli w latach 1945–1950*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2022.
- Stawarska-Rippel, Anna. *Prawo sądowe Polski Ludowej 1944–1950 a prawo Drugiej Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006.
- Szczygieł, Tomasz. *Wojskowe postępowanie karne w II Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017.
- Świątkowski, Henryk. „Wykładnia prawno-społeczna (uwagi na tle okólnika w sprawie reformy rolnej)”. *Demokratyczny Przegląd Prawniczy* 1 (1945): 20–21.
- Wolter, Władysław. *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna I. Ustawa karna i przestępstwo na tle Kodeksu karnego z 1932 r., Kodeksu karnego Wojska Polskiego z 1944 r. oraz dekretów od 1944 do 1946 r.* Gebethner i Wolff, 1947.
- Wolter, Władysław, i Karol Buchała. *Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część 1. Część ogólna*. Uniwersytet Jagielloński, 1979.